

DATIVNE DOPUNE GLAGOLIMA

ISMAIL PALIĆ

Jezgreno (shematično) značenje dativa

- Glavne činjenice o dativu: apsolutno dominira besprijedložna upotreba, živi/ljudski referenti.
- Dativni referent je prototipno osoba koja je neizravno pogođena djelovanjem neke akcije. Zato se dativu kao jezgreno pripisuje značenje **osobe mete** (Wierzbicka, Dabrowska).

*Edo je **Emi** poklonio **knjigu**.*

- Neizravna pogođenost razumijeva se i interpretira preko pojma **osobne sfere** (Bally, Wierzbicka, Dabrowska). Pojavljuju se i drugi slični nazivi: **domen kontrole** (Rudzka-Ostyn), **osobni prostor** (Janda). Svi su povezani s općenitijim lingvističkim pojmovima kao što su **okvir** (Fillmore), **baza**, **domen** (Langacker).
- **Osobna sfera (OS)**: fizički ili mentalni prostor kojim je okružen dativni referent i u kojemu se promjene odražavaju na opće stanje tog referenta.

- **Osoba meta (OM):** osoba koja se nalazi pogođena nekom akcijom, nekim procesom ili nekim stanjem koji se odvijaju unutar njezine osobne sfere ili se njima djeluje na njezinu osobnu sferu.
- Akcija, stanje ili proces koji se odvijaju u osobnoj sferi neke osobe moraju biti takve naravi da njima može biti pogođena osoba meta, a njihov se učinak sa stajališta osobe mete uvijek može protumačiti bilo kao **povoljnost** bilo kao **nepovoljnost** (fundamentalno razlikovanje).
- I upravo je ta mogućnost osobe da bude pogođena, a ne obavezno njezino prisustvo događajima koji se odvijaju u njezinoj osobnoj sferi, nužan preduvjet da bi ona bila prepoznata kao osoba meta.

- Zbog univerzalnosti iskustva čovjeka sa stvarima i pojavama oko sebe sadržaj OS dobrim je dijelom univerzalna, tj. podudarna u različitim jezicima. Ipak o tome šta će sve “dovoljno blisko” biti povezano s nekom osobom da bi ona u nekoj situaciji bila predstavljena osobom metom odlučuje u konačnici svaki jezik za sebe.
- Osoba meta u indoevropskim jezicima s razvijenim padežnim sistemom označava se dativom. Zato razmatranje dativa u pojedinom jeziku (npr. bosanskom ili hrvatskom) može dati najtačniji odgovor na pitanje šta sve u tom jeziku spada, odnosno može spadati u OS.

Sadržaj i vrste OS

- Tijelo i njegovi dijelovi: *Enes je **Emiru** slomio ruku.*
- Odjeća: *Enes je **Emiru** isprljao hlače.*
- Sfera utjecaja:
 - Osobe u nekoj vrsti čvršće relacije (rodbinske ili sl.): ***Emiru** su osudili oca.*
 - Predmeti i dr. u posjedu ili pod kontrolom: ***Emiru** su ukrali auto.*
 - Neposredni prostor koji okružuje osobu i na koji ona polaže pravo kontrole (kao na zaštitni pojas): *Otišao je pravo **direktoru**.*
- Sfera svijesti: mentalni prostor neke osobe (znanje, iskustvo): *Emir **mi** je objasnio svoje razloge.*

Pragmatičko proširenje OS

- Pojavljivanje dativa u rečeničnom kontekstu za slušaoca postaje signal da je u taj kontekst uključena OM, a time onda i OS iako se ona ne ostvaruje nekim svojim konvencionalno priznatim dijelom.
- Govornik može odlučiti proširiti OS nečim što joj uobičajeno ne pripada i time navesti slušaoca da u nekoj osobi učesniku označenog scenarija prepozna osobu metu:

*Ostavili su **mi** u svojoj kući velik nered.*

Za prihvatljivu interpretaciju bit će potrebno izvanjezičko znanje.

- Stupanj pogodnosti D srazmjeran je centralnosti/značaju elementa OS.

- U nekim jezicima uvjet je za upotrebu dativa vidljiva promjena stanja u OS.
- Bosanski/ hrvatski uglavnom poznaju vrlo malo takvih ograničenja:

*Povadio **mu** je zube.*

*Pregledao **mu** je zube.*

*Vidio **mu** je zube.*

Značajnija promjena stanja dijela tijela koju nužno trpi cijelo tijelo:

*Udario **mi** je auto.*

Udario **me je u auto.*

Udario **mi je glavu.*

*Udario **me** je u glavu.*

Semantičko-sintaksički status besprijedložnog dativa

- Dativ praktično postaje besprijedložni padež, a tome je razlog koncept OM koja normalno podrazumijeva što neposredniji odnos radnje i ciljanog referenta.
- Dativ i sintaksička struktura rečenice:
 - Konstituentni dativ
 - Nekonstituentni dativ
 - Dativ ocjenitelja (dativus iudicantis): **Meni** je to preskupo.
 - Pragmatički dativ: *Kako si **mi**?; Da si **mi** se tu nacrtao za pet minuta!; Dođem **ti** ja napokon tamo, kad nigdje nikoga; To **ti** je jedna duga priča.*
- Centralni je priglagentni besprijedložni dativ.

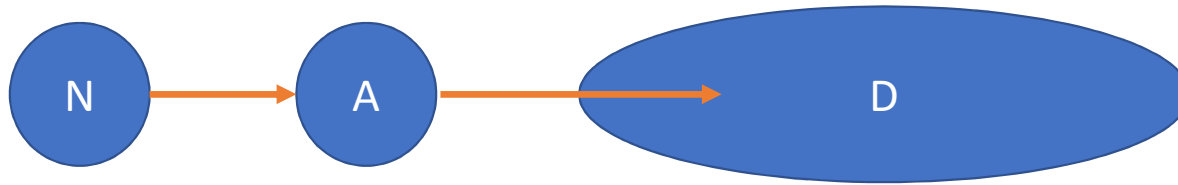
- **Konstituentски dativ:**

- većinom dopuna: *Pomogli su **im**.*
- rijetko dodatak: *Otišli su **direktoru**.*

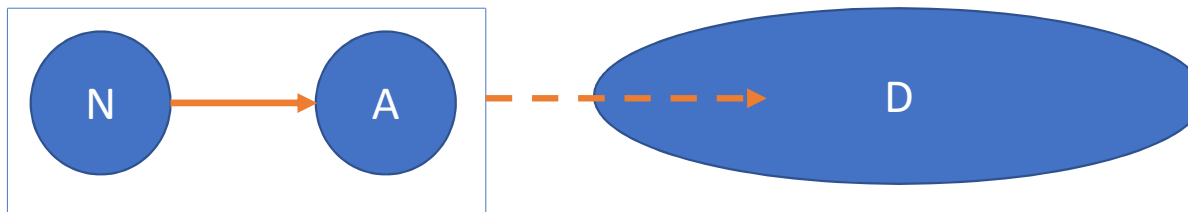
- **Dativna dopuna:**

- uključena značenjem glagola
 - obično sintaksički ostvarena: *Emir je **Edinu** poslao knjigu.*
 - može ostati sintaksički neostvarena: *Želio **im** je javiti da dolazi. Poslao [**im**] je pismo.*
- neuključena značenjem samoga glagola, nego relacijom glagola s nekim od učesnika:
*Emir je **Edinu** napravio kuću.*
- No u oba je slučaja položaj D kao učesnika u situaciji isti i predstavlja OM, doduše jače ili slabije istaknutu, ali opet D s istom (nepromijenjenom) ulogom.

Emir je Edinu dao knjigu.

Emir je Edinu napravio kuću.

- Valencijska gramatika:
 - (valencijom) **vezani/ zavisni dativ** (dopuna) vs. **slobodni dativ** (dodatak)
- Vezani je dativ neispustiv, a slobodni ispustiv:

*Zavidjeli su **nam**.*

**Zavidjeli su.*

*Došli su **nama**.*

Došli su.

*Ispričao **nam** je cijeli događaj. *Ispričao je događaj.**

*Ne smiju **nam** na oči.*

**Ne smiju na oči.*

- Kriterij “potencijalne agentivnosti” D (Janda).
- Dativ se ne može tako opisati (Wegener).
- Precizno razgraničenje nije moguće, a nije ni potrebno (Draye).
- Svi su priglagentivski dativi “zavisni objekti” (Rudzka-Ostyn).

U potrazi za primjerenijim i održivijim pristupom

- Brojne semantičke interferencije glagola, pa i pojedinih cijelih semantičkih skupina glagola, koji se često sintaksički nejednako ponašaju iako su značenjski vrlo slični:

*Poštar **mi** je donio paket.*

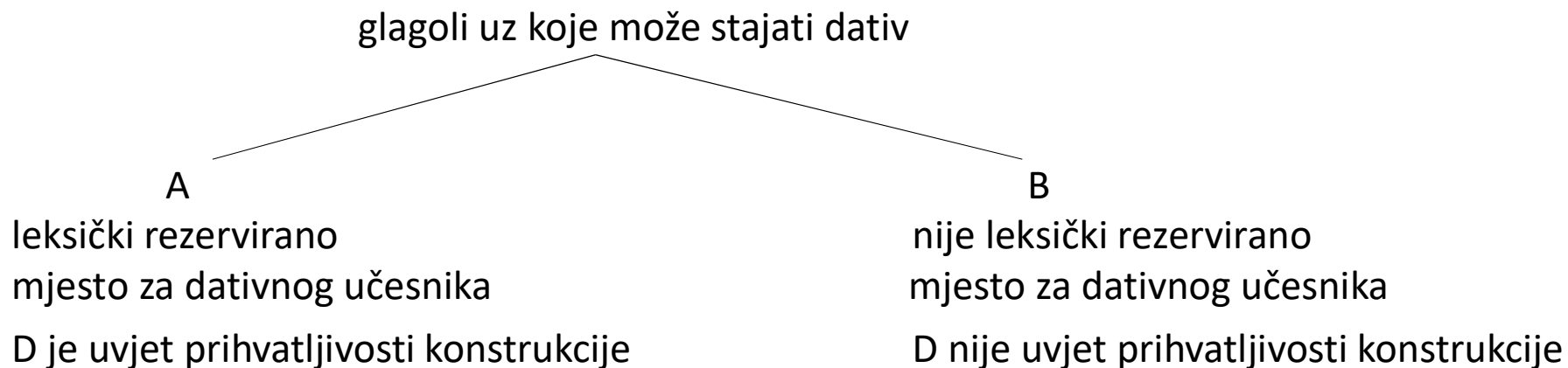
*Poštar **mi** je dostavio paket.*

Donio je paket.

?Dostavio je paket.

- Treba li sintaksički položaj dativa u ovakvim rečenicama opisivati isto ili različito? Riječ je o istoj semantičkoj potkategoriji glagola (glagoli transfera).
- “Pravi” indirektni dativni objekt (nezamjenjiv i neispustiv) vs. “nepravi” indirektni dativni objekt (zamjenjiv i ispustiv) (Janda).

Pokušaj strogoga razgraničenja

Test provjere pripadnosti (D ne može/može biti eksplicitno isključen):

On je (to) (u)činio, ali (to) nije (u)činio nikome/ničemu.

(u)činiti → X

Nekonzistentna rečenica → glagol tipa A

Konzistentna rečenica → glagol tipa B

**On je to preporučio, ali to nije preporučio nikome.*

**On je zavidio, ali nije zavidio nikome.*

**On je težio, ali nije težio ničemu.*

On je napravio kuću, ali je nije napravio nikome.

On je donio paket, ali ga nije donio nikome.

Uz glagole tipa A dopuna nije sintaksički obavezna, no uvijek je oporavljiva pomoću glagola:

Razgovarao sam sa studentima.

*Preporučio sam (KOME? – **im**) da budu redovniji na predavanjima.*

Uz glagole tipa B dativna dopuna nije oporavljiva jer se nema na temelju čega rekonstruirati:

Bio sam tamo.

Moram reći da se dogodio (?KOME - ?) jedan vrlo neprijatan incident.

Problemi?

- Izvor problema: mogućnost izostavljanja dativne dopune (koja se vrlo često iskorištava).
- Rekonstrukcija dativne dopune često se oslanja na “mutne” referente do kojih se dolazi pragmatičkim zaključivanjem. Takvi se referenti čak i u konkretnim kontekstima onda interpretiraju kao “osoba meta uopće”, a ne kao “konkretna osoba meta”: *dojaviti, javiti, objaviti*.

**On je to dojavio, ali to nije dojavio nikome.*

??On je to javio, ali to nije javio nikome.

?On je to objavio, ali to nije objavio nikome.

- Kako klasificirati ove glagole? Leksički morfem uključuje “javnost” kao “osobu metu uopće”. Kako općenito analizirati glagole komunikacije koji normalno uključuju primaoca kao OM, a bitno se razlikuju u njegovoj profilaciji?

- Je li strogapodjela glagola prema kriteriju profilacije OM: specifična (konkretna) OM vs. OM uopće moguća i održiva?
- Učestalost navođenja dativne dopune proporcionalna je vjerojatnoći da je riječ o glagolu tipa A, odnosno tipa B. To bi vodilo različitoj kategorizaciji glagola *dojaviti*, *javiti* i *objaviti*.
- Dativna dopuna gotovo nikad nije obavezna, pa razgraničenje nužno mora biti relativno:

Obaveznost ili neobaveznost pojavljivanja dativa “nije na prvome mjestu stvar sintaksičke zavisnosti; to je prije pitanje dativne semantike ili, preciznije, nužnosti upotrebe dativnoga koncepta u strukturiranju i jezičkom oblikovanju određenih stanja ili događaja” (Draye 1996)

- Kao najprimjerenija nadaju se (možda) sljedeća temeljna određenja:
 - o dativnoj dopuni, tj. indirektnom objektu, uvijek je riječ kad dativni referent ima jasnu semantičku ulogu OM
 - indirektne objekte najbolje je opisivati kao semantičke uloge i oni se ne mogu smatrati gramatičkom funkcijom iste vrste kao subjekt i direktni objekt
 - s obzirom na način uvrštavanja i izravnost relacije prema glagolu dativna dopuna može biti:
 - uvrštena preko glagola (bez obzira na profiliranost OM) – **gramatičko-semantička dopuna**
 - uvrštena preko mreže semantičkih odnosa koja se obrazuje oko glagola, pri čemu je glagol sintaksička glava (orijentir) – **kontekstualna (pragmatička) dopuna**
 - teško je dosljedno razgraničiti ova dva podtipa dativnih dopuna, no to i nije najvažnije

Osnovni tipovi sintaksičkih konstrukcija s dativnom dopunom

(1) Ditranzitivne konstrukcije

N + V_{dt+indt} + A/kl. + D

Poslao sam ti poruku.

(2) Direktnomonotranzitivne konstrukcije

N + V_{dt} + A + D

Oprao sam ti košulju.

(3) Indirektnomonotranzitivne konstrukcije

N + V_{indt} + D

Zavidim ti.

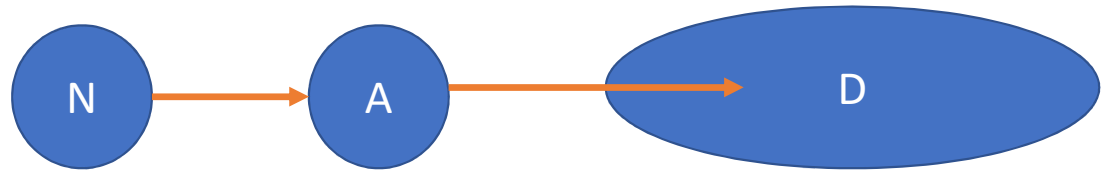
(4) Intransitivne konstrukcije

N + V_{it} + D

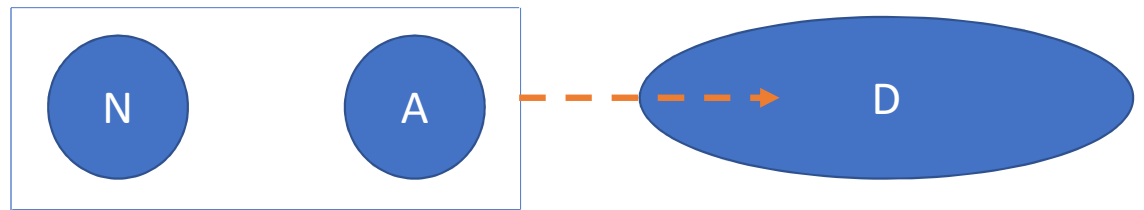
Drhti ti ruka.

Opći scenariji osnovnih konstrukcija

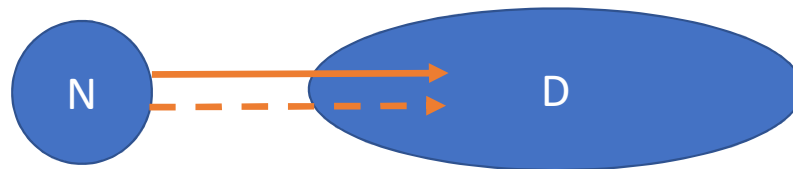
- Ditranzitivne

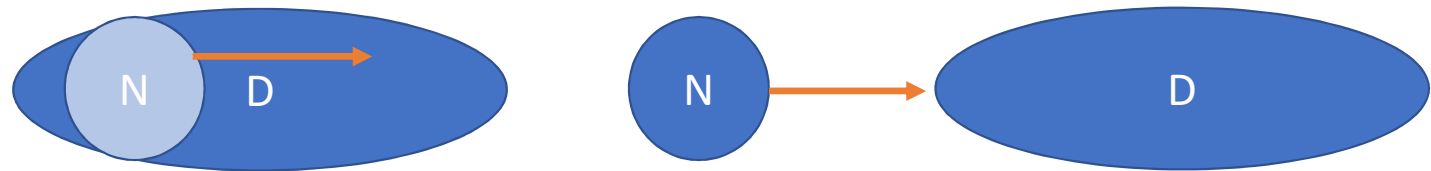
- Direktnomonotranzitivne

- Indirektnomonotranzitivne

- Intransitivne

- Barem neke indirektnomonotranzitivne konstrukcije mogu se analizirati kao skraćene ditranzitivne konstrukcije u kojima glagol semantički komprimira direktni objekt, te je riječ o metonimijskoj ekstenziji (dio za cjelinu):

prijetiti kome ← *izricati prijetnje kome*

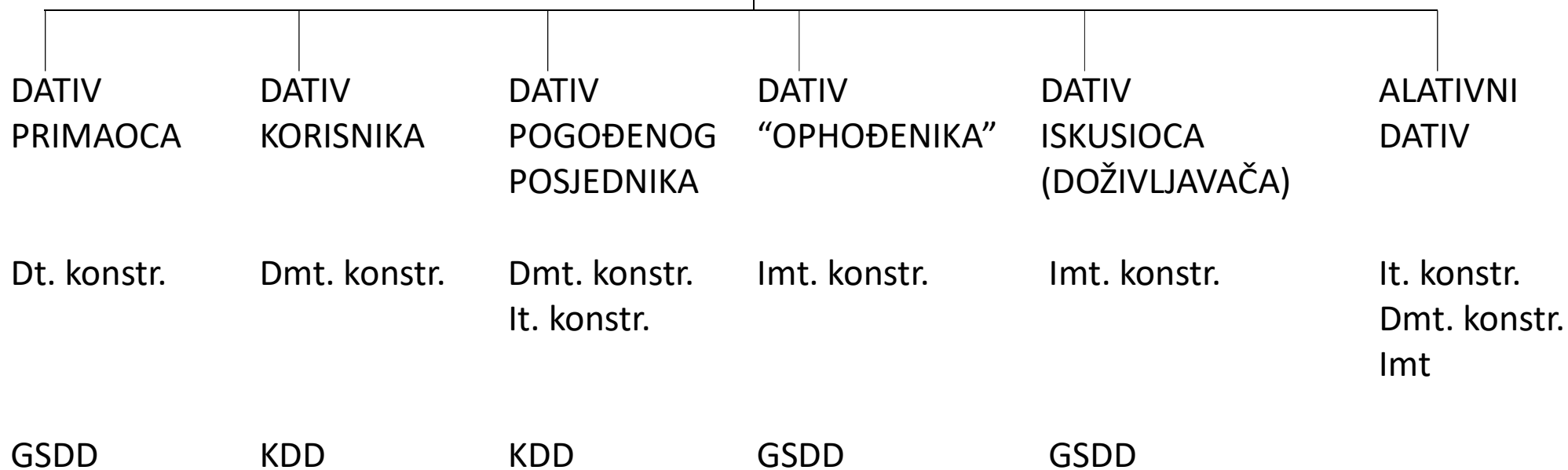
laskati kome ← *govoriti laskave riječi kome*

zavidjeti kome ← *iskazivati zavist prema kome*

Ove relacije ukazuju na srodnost osnovnih scenarija s OM, a centralnim se svakako može smatrati ditranzitivni scenarij.

- Nema potpunog podudaranja između različitih semantičkih podtipova dativa i tipova sintaksičkih konstrukcija s dativnom dopunom, ali ima vrlo jakih konvergencija.

DATIV

1. Ditranzitivne konstrukcije s dativom primaoca

- U osnovnom obliku obrazuju se s glagolima transfera, subjektom, direktnim objektom i dativnom gramatičko-semantičkom dopunom u položaju indirektnog objekta.
- Nije presudan prijem objekta transfera, nego njegova pristupačnost DR, odnosno potencijalna mogućnost da se njime na neki način koristi, čime je proširena njegova sfera utjecaja.
- Neki (Wierzbicka) smatraju da bi dativ u cjelini najprimjerenije bilo opisati kao “padež primaoca”.
- Kako model uključuje dva objekta, elementarna gramatičnost konstrukcije osigurava se ekspliciranjem barem jednoga (većinom direktnoga):

*Poslali su (**nam**) **pozive** i mi smo se odazvali.*

*Tražili smo knjigu, pa su **nam** (**je**) poslali.*

Podjela

- Konstrukcije materijalnog i nematerijalnog transfera (prijenos objekta)
- Konstrukcije verbalnog i perceptivnog transfera (prijenos perceptibilnog sadržaja)
- Konstrukcije transfera afektivnog objekta (prototip. materijalni i perceptivni)
- Konstrukcije transfera efektivnog objekta (prototip. nematerijalni i verbalni)
- Povezanost konstrukcija posebno učvršćuju isti glagoli koji se koriste za različite podtipove transfera:

Dali su im poklon.

Dali su im vlast.

Dali su im savjet

1.1. Konstrukcije materijalnog transfera

- Prototip materijalnog transfera: **glagol *dati*, N +živo, A +konkr., D+živo**
- Konstrukcije “uzrokovanog posjedovanja” (konstrukcija s tri argumenta može se izvesti iz konstrukcije s dva argumenta dodavanjem kauzativnih obilježja)

(1) *Enes je učinio da **Amir** ima knjigu.*

(2) *Enes je **Amiru** dao knjigu.*

Hijerarhija akuzativa (primarna dopuna) i dativa (sekundarna dopuna).

- Koncept posjedovanja u središtu je semantike dativa primaoca, a dobrim dijelom i dativa uopće.

- Inventar glagola materijalnog transfera:

- **Glagoli davanja u užem smislu:** *dati* i sinonimska proširenja: *predati, dodati, pridodati, izdati, razdati, pružiti, uručiti, izručiti, dostaviti, dobaciti, doturiti, nuditi, ponuditi, dijeliti, podijeliti, razdijeliti, slati, poslati, odaslati, vratiti, prepustiti...*

*Nude **nam** čaj.*

primalac → pacijens:

*Nude **nas** čajem.*

*Ponudili su **nam** da sjednemo.*

primalac → pacijens:

*Ponudili su **nas** da sjednemo.*

- Stavljanje na raspolaganje objekta transfera ne treba miješati s namjenom:

*Namijenio sam knjigu **sestri**.* (sestra njome još ne raspolaže)

*Poslao sam knjigu **sestri**.* (knjiga joj (više) nije namijenjena)

- Savremeni je dativ uglavnom izgubio značenje “čiste namjene”, koje je nekad imao (zbog logičkog povezivanja namjene i transfera), i to zato što koncept namjene ne kvalificira D kao neposrednog učesnika u transferu: *Šta ćemo **ručku?**; pismo **majci**, poklon **prijatelju***
- Namjena se primarno obilježava konstrukcijom *za + A*:

*Poslao sam knjigu **sestri**.* (sestra stječe pravo pristupa knjizi)

*Poslao sam knjigu **za sestru**.* (sestra ne stječe pravo pristupa knjizi)

*Poslao sam **sestri** knjigu za nju / ***njoj**.* (primalac + namjena / *primalac)

Namijenio sam knjigu **za sestru.* (namjena + namjena)

- **Glagoli posebnog čina (vrste) davanja s primaocem kao zainteresiranom stranom (s pravom vlasništva, korištenja i sl.):**

- *prodati, darovati, podariti, pokloniti, posuditi, pozajmiti (dati u zajam), uzajmiti (dati u zajam), iznajmiti, izdati (dati u/pod zakup), ustupiti, povjeriti, namijeniti, dodijeliti, udijeliti, dosuditi, oporučiti, zavještati, ostaviti (u naslijeđe)*

*Iznajmili su **nam** stan.*

*Sud je imovinu dosudio **njegovoj djeci**.*

- **Glagoli transfera novca ili dr. sredstva plaćanja:**

- *platiti, isplatiti, namiriti, nadoknaditi...*

*Isplatio sam **mu novac**. (A ulazi u OS D)*

*Isplaćen **mu je dio imanja**. (A izlazi iz OS D)*

- **Glagoli koji slabije profiliraju primaoca transfera:**

- *baciti, izbaciti, navaliti, metnuti, tutnuti, podmetnuti, rasporediti, točiti, odbrojati ...*

*Baci **psima** malo hrane.*

*Natoči **mi** još jednu čašicu.*

- **Glagoli transfera izvedenog kretanjem nosioca transfera:**

- *nositi, donijeti, prinijeti, iznijeti, dotjerati, voditi, privesti, dovesti, odvesti...*

*Donesi **mi** onu moju knjigu.*

*Jesi li odvela mamu **doktoru**?*

1.2. Konstrukcije nematerijalnog transfera

- Udaljavanje od prototipnog scenarija transfera uz zamjenu područja OS:
 - sfera utjecaja (prostorna pristupačnost) → sfera svijesti (mentalna pristupačnost)
 - sfera utjecaja → sfera potencije (sloboda i mogućnosti djelovanja)
- Prijelaz ka konstrukcijama verbalnoga i perceptivnog transfera.
- Najtipičniji slučaj: konstrukcije s **A -konkr.:** najčešće s glagolom *dati* i glagolima davanja u užem smislu:

Dali su im vlast.

Bog mu je dao da dugo živi.

- Preostala tri pravca semantičke ekstenzije s glagolima davanja u užem smislu:

- N -živo

Ta vijest pružila joj je nadu.

kauzativna upotreba glagola: “Ta vijest učinila je da se ona nada.”

- D -živo

Oči je previše poklanjao knjigama.

Posebno mjesto zauzimaju konstrukcije s glagolima *podvrgnuti*, *podrediti*, *prilagoditi*, *suprotstaviti*, uz koje tipično stoji “neživi primalac”, po pravilu neko stanje, prilike ili aktivnosti:

Prilagodio je raspored svojim obavezama.

- N -živo, D-živo, A-živo (maksimalna semantička ekstenzija)

Strah daje posebnu ljepotu stvarima.

Dativ zakinutog primaoca

- DR ne dobiva ono što (se) očekuje, zbog čega se sfera njegova utjecaja sužava:

- *uskratiti i ustegnuti:*

*Bila **mu** je uskraćena odbrana.*

*Bojao se da će **mu** ustegnuti džeparac.*

- *dugovati*

*Dugovao sam **mu** 100 eura.*

1.3. Konstrukcije verbalnog i perceptivnog transfera

- NR čini da predmet transfera – auditivni ili vizualni sadržaj – uđe u sferu svijesti D tako što ga čini osjetilno dostupnim D (sem. invarijanta “dovesti do toga da neko čuje, vidi, zna”).
- Osnovni scenarij transfera najbolje se vidi u perifrastičnim konstrukcijama s glagolima davanja:

dati savjet, dijeliti savjete, dati uputstvo, dati odgovor, dati znak, izručiti poziv/poruku/molbu, uputiti molitvu, dati dozvolu...

1.3.1. Konstrukcije verbalnog transfera

- Obrazuju se s glagolima komunikacije, subjektom, direktnim objektom i dativnom gramatičko-semantičkom dopunom u položaju indirektnog objekta.

- Prototipni učesnici (čvrsta ograničenja): N +ljudsko, A -konkr. (reč. inf.), D +ljudsko

On mi je rekao to/ da neće doći.

*Prijavio **ga** je policiji. → Prijavio je policiji **da je on nešto učinio.***

- Modifikacija modela: N +ljudsko, o/L (A -konkr. (reč. inf.)), D +ljudsko

*On mi je pričao **sve o tebi.***

*On mi je pričao **o tebi.***

*On mi je ispričao **sve o tebi.***

On mi je ispričao **o tebi.*

- Problem razgraničenja: glagoli govorenja vs. glagoli komunikacije (Wegener 1985, Draye 1996)
- Komunikacija se najčešće i tipično obilježava glagolima govorenja: *reći, kazati, govoriti, pričati...*
- Glagoli komunikacije jače profiliraju primaoca (OM), ali oni su sekundarni i među njima nije moguće izdvojiti neki arhetipski glagol: *dojaviti, prijaviti, poručiti, odgovoriti, odvratiti, diktirati, otpisati, došapnuti, prišapnuti, dobaciti, predložiti, savjetovati, preporučiti...*

- Glagoli komunikacije obrazuju kontinuum s dva pola:

općekomunikacijski

specifičnokomunikacijski

(- komun. čin posebne vrste)

(+ komun. čin posebne vrste

s fokus. rel. govornik – slušalac)

- važan je predmet transfera

- nije važan samo predmet transfera

- slabije je profiliran primalac transfera

- jače je profiliran primalac transfera

- uključena je sfera svijesti OM

- uključena su i dr. područja OS

(sfera potencije)

- primarni

- sekundarni

reći, kazati, govoriti, pričati...

narediti, naložiti, dozvoliti, zabraniti...

*Rekao **im** je da ne dolaze.*

*Naredio **im** je da ne dolaze.*

- Sinonimsko proširenje općekomunikacijskih glagola: *nagovoriti, progovoriti, zboriti, pričati, ispričati, napričati, pripovijedati, propovijedati, navijestiti, proreći, ispriповijedati, saopćiti, napomenuti, izložiti, razlagati, javiti, objaviti, najaviti, obznaniti, objelodaniti, ponoviti, potvrditi, pisati, napisati, recitirati, šaptati, išaptati, šapnuti, viknuti, podviknuti, pohvaliti se, velim...*
- Korak dalje ka SKG – glagoli specifičnog načina/vida govorenja: *dojaviti, prijaviti, prenijeti, poručiti, odgovoriti, odvratiti, diktirati, otpisati, došapnuti, dobaciti, doviknuti, dati/staviti na znanje/do znanja...*
- Još bliže polu SKG – glagoli poučavanja: *objasniti, razjasniti, tumačiti, protumačiti, rastumačiti, dokazati, predavati* (npr. nastavni predmet)...
- Dalje prema polu SKG – glagoli savjetovanja: *savjetovati, preporučiti, predložiti ...*

*Savjetovao **im** je da sačekaju.*

(scenarij transfera)

*Savjetovao **ih** je.*

(impl. predmeta transfera, pomjereno zn. gl.)

*Savjetovao **ih** je da sačekaju.*

obavijestiti, upozoriti...

*Posavjetovao/ nasavjetovao **ih/ *im** je (da sačekaju).*

“Da(va)o im je instrukcije kako će jahati.”

*Učio **ih** je **jahanje/da jašu.***

*Učio **ih** je **jahanju.***

*Naučio **ih** je **?jahanje/ da jašu.***

*Naučio **ih** je **jahanju.***

- Još bliže polu SKG – glagoli koji naglašenije pogađaju sferu potencije OM: *povjeriti, priznati, otkriti lagati, slagati, izdati, odati, prijaviti, prokazati...*

*Lagali su **nam/ nas** da je sve u redu.*

- Na polu SKG – glagoli koji jako pogađaju sferu potencije OM (glavni je predmet transfera prototipno ilokucijska snaga takvih glagola): *narediti, odrediti, naložiti, zapovjediti, komandovati, propisati, nametnuti, dopustiti, dozvoliti, odobriti, dati, braniti, zabraniti, obećati, jamčiti, garantirati...*
- Iako se naredbe i zabrane ne izriču obavezno verbalno, one uvijek zadržavaju semantički i gramatički obrazac transfera:

*Narediti kome/ *koga da uđe.*

Zabraniti kome da pjeva.

*Spriječiti koga/ *kome da uđe.*

*Zabraniti koga (*da pjeva).*

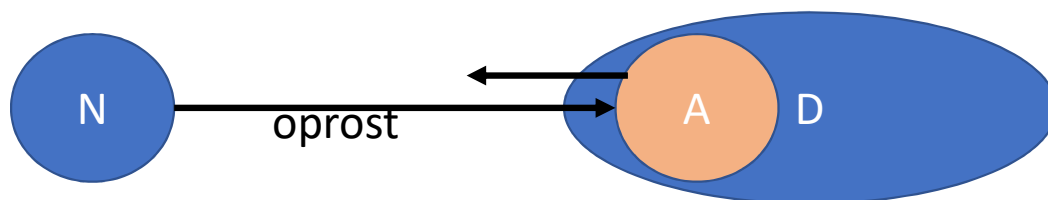
Unatoč sličnosti leksičkog značenja glagoli (npr. osnovni glagol i njegova tvorenica) biraju različite semantičko-gramatičke obrasce komplementacije

*Dopustiti kome/ *koga da uđe.* (uključen je transfer)

*Pustiti koga/ *kome da uđe.* (nije obavezno uključen transfer)

- Zanimljiv slučaj: eksplicitnoperformativni glagoli *oprostiti*, *halaliti*

Oprostio sam mu dug.

Antonimne konstrukcije: *zamjeriti*, *prigovoriti*, *prebaciti*, *primijetiti*, *nabiti na nos*,
upisati u grijeh, *uzeti za zlo...*

Složena priroda A uz ove glagole:

Oprosti mi ovu iskrenost/ zbog ove iskrenosti / za ovu iskrenost/ na ovoj iskrenosti.

*Često mu zamjeraju preveliku iskrenost/ zbog prevelike iskrenosti/ za preveliku
iskrenost/ na prevelikoj iskrenosti.*

1.3.2. Konstrukcije perceptivnog transfera

- Glagoli pokazivanja: djelovanjem N vizualna informacija ulazi u sferu svijesti D.
- Centralni glagol: *pokazati*, dalje: *prikazati*, *predočiti*

Pokazao im je dokumente.

- Vizualna percepcija (“učiniti da D vidi”) → kognitivna percepcija (“učiniti da D zna, shvati”):

Predstavio je kolegu gostima.

- Dalja semantička ekstenzija: A (- konkretno)

Pokazao im je kako će ući.

Predočio im je moguće razloge. (dodir s verbalnim transferom)

- Obavezno A (- konkretno): *signalizirati*, *demonstrirati*

Signalizirao im je da priđu.

Demonstrirao nam je svoje vještine

2. Ditranzitivne konstrukcije s dativom korisnika

- Scenarij kvazitransfera:

N izvodi akciju stvarajući A ili mijenjajući stanje A s namjerom da njezin korisnik bude D

*Napravio je **djeci** kuću.*

*Podgrijao je **gostima** meso.*

- Akcija i njezin rezultat ne mogu se u pravom smislu primati, zato ovdje i nije riječ o primaocu, nego o korisniku.
- Izvedena radnja nije preduvjet transfera, transfer je stvar pragmatičkog zaključka.
- Dativ korisnika uvijek trpi promjene u sferi potencije, bez obzira na to je li predviđeno/predvidljivo njegovo djelovanje u novim okolnostima
- Benefaktivni dativ; tradicionalno: dativ koristi i dativ štete.

- Po semantičkoj specifikaciji elemenata konstrukcije s dativom korisnika najbliže su konstrukcijama materijalnog transfera:

N (+ ljudsko), A (+ konkretno), D (+ živo/ ljudsko)

- Akcija je normalno voljna (osim ako nije posebno naznačeno drugačije).
- Konstrukcija je direktnomonotranzitivna, a dativna je dopuna uvijek kontekstualna.
- Konstrukcije s dativom korisnika dijele se prema prirodi direktnog objekta:
 - (1) Konstrukcije s efektivnim objektom – kreativni glagoli:
praviti, napraviti, načiniti, sačiniti, podići, sazidati, graditi, izgraditi, sagraditi, namjestiti, stvoriti, spraviti, spremi, sašiti, skrojiti, isplesti, pisati, napisati, sastaviti...

Akcija je većinom na korist D, pa se N pojavljuje kao zamjenski izvršilac:

*Skuhao sam **ti** čaj.*

- Semantička ekstenzija vrši se personificiranjem neživih N i D i uključivanjem -konkretnih A:

Guste krošnje prave gljivama hladovinu.

Ta scena stvara mi osjećaj mučnine.

- (2) Konstrukcije s afektivnim objektom: glagoli promjene stanja, statusa ili položaja objekta:

Isprži mi dvoje jaja za doručak.

Zapalili su mu svijeće.

Otvorila mi je vrata da uđem.

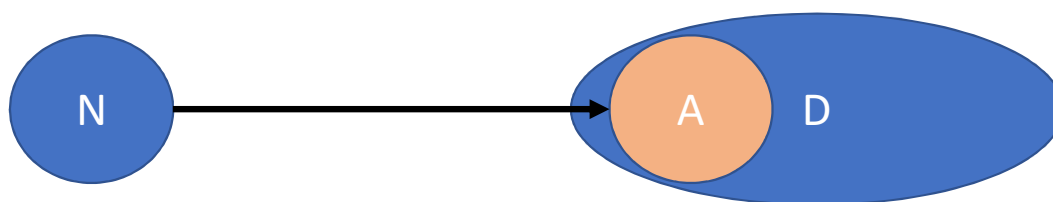
Našli su joj pomoćnika.

- A je uvijek izvan OS D; radnja je uvijek na korist D (proširuje mu sferu potencije).
- Interpretacija često ovisna o kontekstu:

Htjeli su da mu prekopaju tu zemlju.

3. Konstrukcije s dativom pogođenog posjednika

- Ključno obilježje: objekt radnje smješten je u OS:

Majka je djetetu odrezala nokte.

- Pitanje određenja sintaksičkog položaja dativa: je li ovdje riječ o priglagentnom (adverbalnom) dativu ili o priimničkom (adnominalnom) dativu.

- Posesivni dativ jedan je od načina gramatičkoga kodiranja posesivne relacije:

A: *U goste mi je došla sestra i muž **joj**.*

B: *Sestra i ko još?*

A: *Muš joj.*

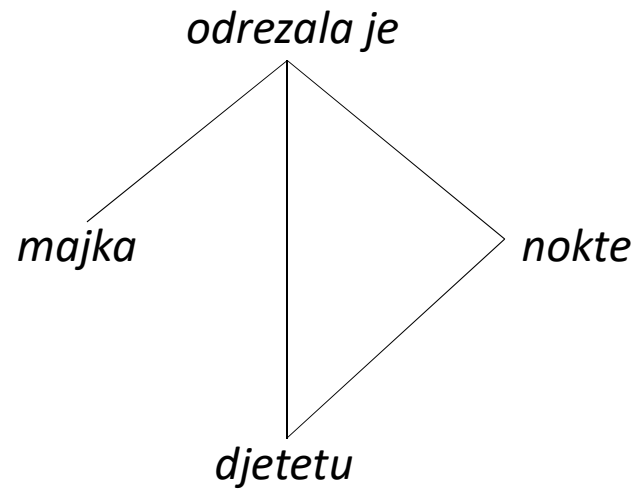
- Simpatetički/ empatijski priimenički prisvojni dativ jednakovrijedan drugim prisvojnim jedinicama (Havers 1911, Gallis 1974, Anderš 1975, Milinković 1988, Mrazović–Vukadinović 1990, Melis 1996, Kučanda 1996, Antonić 2004 i dr.): govornik stanje stvari predstavlja iz perspektive D, a to je najprirodnije ako je on sam taj D, tako da se najprije razvila lična zamjenica 1. lica (*mi*):

*Majka je **djetetu** odrezala nokte.*

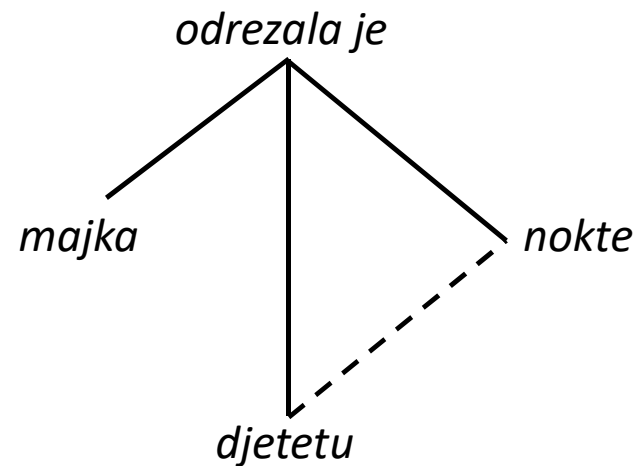
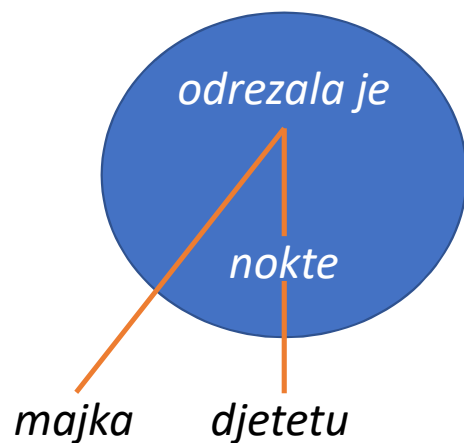
*Majka je odrezala nokte **djeteta**.*

*Majka je odrezala **djetetove** nokte.*

- Sintaksički dvostruko zavisni padež – priglagojski i priimenički s kombiniranom objekatsko-atributskom funkcijom (Pravdin 1957, Minčeva 1964, Wierzbicka 1988, Janda 1993, Delbecque–Lamiroy 1996, Berlinck 1996, Rudzka-Ostyn 1996, Najčeska-Sidorovska 1997 i dr.):

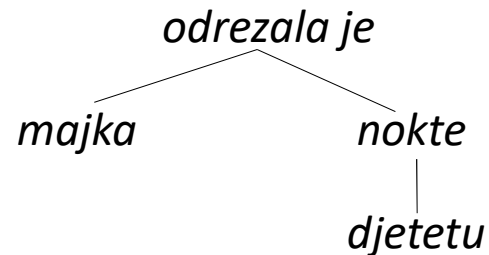

- Pitanje dvostruke sintaksičke zavisnosti pokretano je i u vezi s nekim drugim tipovima konstrukcija, npr. predikatnog proširka ili slobodnog predikativa (Musić 1935, Derossi 1971-72, Peti 1976 i dr.)
- Sintaksička je struktura stablo u kojem svaka grana izlazi iz jednog čvora.

„Djetetu se dogodilo to da je majka odrezala njegove nokte.“

- Vezivanjem za imenicu dokida se izravna semantička veza s glagolom i time ispušta značajan dio obavijesti koji D predstavlja OM:

- Semantički odnos između A i D ovdje postoji odranije, on se ne uspostavlja izvođenjem radnje i on je potpuno nezavisan od radnje koju izvodi N. No da nije izvedene radnje, za kodiranje takva odnosa ne bi se vjerovatno upotrijebio dativ, nego adjektivni posesiv koji i jest osnovno sredstvo obilježavanja posjedovanja:

*To su **djetetovi** nokti/ nokti **nekog djeteta**.*

To su **djetetu nokti/ nokti **djetetu**.*

- Priglagolski položaj dativa ovdje se može dokazati upravo relacijama prema odgovarajućim prisvojnim pridjevima:

vlasništvo:

*Gdje je **moja** olovka? Zar nisu obećala da ćeš mi je vratiti?*

*??Gdje **mi** je olovka? Zar nisu obećala da ćeš mi je vratiti?*

dispozicija:

*Gdje **mi** je olovka? Šta misliš čime ću pisati?*

Gdje je **moja olovka? Šta misliš čime ću pisati?*

- Mogućnosti kombiniranja:

*Ti **mi** uljepšavaš sav **moj** život.*

*On će **vam** oprostiti grijehe **vaše**.*

*Dovršio je **ocu njegovu** kuću.*

Dovršio je **očevu kuću **oca svoga**.*

- Dokaz je priglagoškog položaja dativa i fokusiranje direktnog objekta:

***Nokti** su ono što je majka odrezala djetetu.*

****Nokti djetetu** su ono što je majka odrezala.*

- Normalni je položaj priimeničkog dativa (koji je tipično enklitika lične zamjenice) uz imenicu u kontaktnoj postpoziciji i distaktno od glagola.

*Posao su pokrenuli on i braća **mu**.*

*Jedan moj rođak zaposlio je i ženu **mi**.*

Problematicni slučajevi:

*Ženu **mi** je **i mene** zaposlio jedan moj rođak.*

*Ženu **mi** je zaposlio jedan moj rođak.*

*Kako **ti** je ženi ime?*

- Centralni tip konstrukcije s dativom pogođenog posjednika:
tipično tranzitivna konstrukcija s direktnim objektom i kontekstualnom dativnom dopunom
- Druga mogućnost: intranzitivna konstrukcija.
- D nikad nije nosilac radnje niti je radnja pod njegovom kontrolom; isto vrijedi i za elemente u njegovoj OS.
- Podjela:
 - (1) konstrukcije s afektivnim posjedovanim objektom: *Previli su **mu** ruku.*
 - (2) konstrukcije stanja i samodjelovanja posjedovanih objekata: *Trni **mu** ruka.*

3.1. Konstrukcije s afektivnim posjedovanim objektom

- Prototip: N (+živo), A (+konkretno), D (+živo)
- Direktnotranzitivni glagoli: aktivna, pasivna i refleksivna konstrukcija.
- Radnja je intencionalna ili neintencionalna, a pogođena je sfera utjecaja D. Intencionalnost se promatra u relaciji prema A, a do pogođenosti D nužno dolazi zbog neovisne posesivne relacije između A i D.: *Lopovi su **mu** ukrali **auto**.*
- Akuzativni objekti su:
 - u neotuđivom posjedu (najčešće: dijelovi tijela, srodnici): *Svezali su **mu** ruke; Zaposlili su **mu** sina.*
 - u otuđivom posjedu (rjeđe): *Pocijepao **mi** je **košulju**.*
 - pod privremenom kontrolom (najrjeđe): *Neprijatelj **im** je prepriječio **put**.*

- Tijelo i njegovi dijelovi i širina domena fokusiranja radnje koja mijenja stanje A
- Obavezno je dvostruko fokusiranje radnje (direktno na A i indirektno na D):
 - kad priroda izvedene radnje nije normalno spojiva sa živim bićem kao direktnim objektom, nego samo s dijelom tijela:

*Kozmetičarka je **Ani** lakirala **nokte**.*

Kozmetičarka je lakirala **Anu.*

- kad je povreda dovela do gubitka dijela tijela

*Doktori su **mu** odsjekli **nogu**.*

Doktori su **ga odsjekli.*

- Moguće je jednostruko fokusiranje na širi domen metonimijskim preslikavanjem:

- ako se zna tačno koji je dio:

*Neko je **Ani** ofarbao **kosu**.*

*Neko je **Ani** potkratio **kosu**.*

*Neko je ofarbao **Anu**.*

Neko je **potkratio **Anu**.*

- ako radnja ima veći relativni značaj:

*Doktor je **Ani** operirao **srce/ mladež**.*

*Kozmetičarka je **Ani** očistila **lice**.*

*Doktor je operirao **Anu**.*

Kozmetičarka je očistila **Anu.*

- Radnje koje (nužno) ne mijenjaju stanje A mogu se načelno fokusirati i dvostruko i jednostruko:

*Dodirivala sam **mu** **kosu**.*

*Lizao **mi** je **ruku**.*

*Vidiš li **mu** **glavu**?*

*Dodirivala sam **ga**.*

*Lizao **me** je.*

*Vidiš li **ga**?*

- Obavezno je jednostruko fokusiranje na širi domen:
 - kad glagol znači čin fizičke povrede koja se normalno ne može ticati samo dijela tijela, nego uključuje cijelo živo biće: *raniti, posjeći, ugristi, ujesti, ubosti ...*

*Ranio **ga** je u ruku.*

Ranio **mu je ruku.*

*Zmija **ga** je ugrizla za nogu.*

Zmija **mu je ugrizla nogu.*

- ako glagolom nije specificirana posljedica ili ako povreda ne može biti lokalizirana samo na dijelu tijela:

*Udario **ju** je u ruku.*

Udario **joj je ruku.*

*Tresnuo sam **ga** u lice.*

Tresnuo sam **mu lice.*

3.1.1. Konstrukcije u kojima je dio tijela označen prijedložnom sintagmom

- Srodnost s tranzitivnim konstrukcijama: pomjeranje fokusa s posjedovanog objekta na pogođenog posjednika; dativ se uglavnom i ne bi mogao upotrijebiti kad ne bi bilo odgovarajuće prijedložne sintagme;:

(1) dio tijela prostor radnje: *Skočio je **konju na leđa**.*

(2) dio tijela indirektni objekt: *Rade **mu o glavi**.*

(3) dio tijela orijentir radnje: *Stajao **mi je nadohvat ruke**.*

(4) u radnju je uključen vanjski predmet: *Navukli su **mu vreću preko glave**.*

(5) uključena su dva dijela tijela: *Uklonili su **mu mladež s lica**.*

- Udruživanje i usložnjavanje konstrukcija: dva pogođena posjednika

*Djetetu su **mi** polomili igračke.*

****Meni** su djetetu polomili igračke.* (konflikt slabije pogođenost i naglašenog oblika)

- Udaljavanja od prototipa: promjena semantičkih obilježja N i D:

***Povjetarac** joj je mrsio kosu.*

*Želio sam joj pomrsiti **misli**.*

- Ekstenzija uključivanjem neživih D i njihovih integralnih dijelova vrlo je rijetka i ozbiljno ograničena ako je D izrečen imenicom:

*Jedva sam čekao da poljubim **prag** svome domu.*

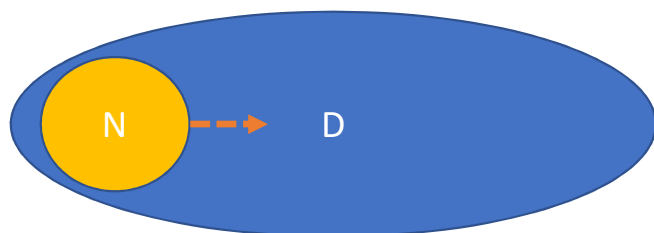
Okrećio sam **sobi zidove.*

Zamjenice stvaraju privid “živosti” D, pa su takve konstrukcije puno prihvatljivije, tj. normalne:

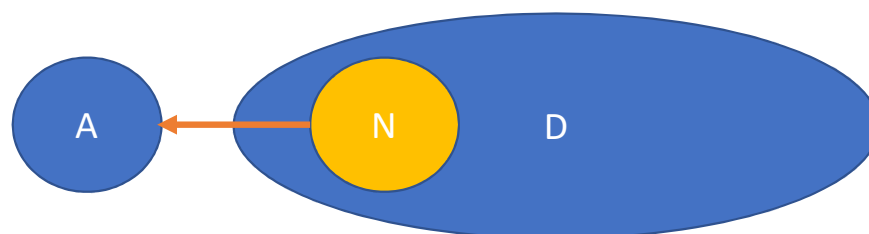
*A hrast kao da se šepuri kad **mu** ovako odozdo gledam **krošnj**u.*

3.2. Konstrukcije stanja i samodjelovanja posjedovanih objekata

- Obrazuju se s glagolima stanja ili glagolima radnje koje D vidi kao stanje stvari.

Intranzitivna konstrukcija

Direktnotranzitivna konstrukcija

- D nikad nema kontrolu nad procesima; on je samo okvir u kojem objekti koji njemu pripadaju (tipično njegovi dijelovi) zauzimaju ili održavaju svoja stanja ili samostalno djeluju; zbog toga je semantička uloga D ovdje bliska ulozi iskusioca.

Kosa joj je pocrvenjela. (od sunca)

**Kosa joj je pocrvenjela.* (ofarbala se ili ju je frizer ofarbao u crveno)

- Spadaju među najfrekventnije dativne konstrukcije uopće.
- Obrazuju se sa:
 - stativnim glagolima (*tresti se, drhtati, rasti..., stajati, ležati, bijeljeti se*)
 - djelatnim glagolima vrlo širokog značenjskog raspona (glagoli kretanja, evolutivni glagoli, transformativni glagoli, glagoli komunikacije itd.) čiji izbor ovisi o naravi posjedovanog objekta kao nosioca aktivnosti i spojivosti te aktivnosti s odgovarajućim objektom.

Mogu značiti:

privremena stanja:

*Trne **mi**/ ***me** ruke.* (D ne trpi ozbiljne posljedice)

*Boli **me**/ ***mi** zub.* (D trpi ozbiljnije posljedice)

*Pukla **mi** je kičma.* (zamislivo kao spontani događaj)

****Slomila mi se kičma.*** (teško zamislivo kao sponatni događaj: *Slomio sam kičmu*)

apsolutna stanja (svojstva):

*Ruke su **ti** hladne.*

*Lijepa **ti** je frizura.*

Uključivanje više posjedovanih objekata:

Ruke su joj ležale na stomaku.

Koža mu se ježila ispod vilica.

S drugim tipom posjedovanih objekata:

(a) osobom u posjedu: *Njemu je otac umro kad je imao šest godina.*

(b) objektom u privremenom posjedu: *Onda im se pokvario auto.*

(c) objektom pod privremenom kontrolom: *Ružan mi dan svanuo.*

Dativ (ne)sretnog agensa (ograničena kontrola s neizvjesnim rezultatom):

Kolači su mi lijepo ispali.

Umrlo mi je danas jedna žena na stolu.

3.2. Konstrukcije identifikacije i aktualizacije posjedovanog objekta

- Obrazuju se s kopulativnim glagolima.
- Referent imeničkog predikativa identificira se kao posjedovani objekt, čime se aktualizira posesivna relacija između njega i subjekatskog referenta.

*On je **meni** brat. Pa vi ste **nama** gosti. Budi **gospodaru** sluga.*

- Objektivno statične situacije predstavljaju se kao dinamične. Iako kopulativni glagoli nemaju nikakve veze s dinamičnošću, cijela konstrukcija dobiva dinamički karakter zahvaljujući asimetriji između subjekatskog i predikativnog nominativnog referenta koju podržava kopula.
- Za njih se može kazati da generiraju konstrukcije priimeničkog (posesivnog) dativa:

*On je **meni** brat. → **Meni** je brat. → **meni** brat → brat **meni** → brat **mi***

- Posebno razvijene konstrukcije s neživim D (ob. je riječ o opredmećenoj radnji, stanju ili sl.) kojem se kao glava pojavljuje neki iz reda leksema izrazito visoke spojivosti kao što su:

uzrok, razlog, povod, zalog, temelj, konac, odušak, izlaz, odgovor, lijek...

*To je bio kraj **njihovu ludovanju**.*

*Šta je uzrok **toj pojavi**?*

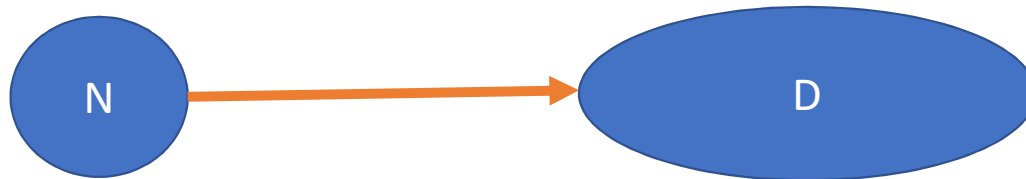
*Bilo je **tome** mnogo razloga.*

***Toj bolesti** nema lijeka.*

Opravdano ga je analizirati kao priimnički dativ.

4. Konstrukcije s dativom “ophođenika”

- N i D postavljaju se u specifičnu relaciju: N izvođenjem akcije zauzima poziciju u odnosu na D.

- N i D imaju prototip. obilježje +živo/ljudsko; neživi N ob. je personificiran, a ako nije, uglavnom se aktivira dativ iskusioca (npr. *Istina mi se ubrzo otkrila*).
- N je aktivni, a D pasivni učesnik u relaciji.
- Pogođena je sfera utjecaja ili sfera potencije D.
- Tradicionalno se naziva dativom interesa ili respektivnim dativom.

- Konstrukcije se obrazuju s indirektnotranzitivnim glagolima.
- U velikom broju slučajeva riječ je o glagolima s česticom *se*, pa konstrukciji odgovara metaforička slika transfera:

Posvetiti se porodici. Predati se poslu.

- Karakteristično je da isti semantički tip dativa vrlo često dolazi kao dopuna pridjevima koji su u tvorbenoj vezi s odgovarajućim glagolima (*povjeriti se kome, biti vjeran kome*), pri čemu se statično pridjevsko značenje dinamizira u spoju s kopulativnim glagolom.
- Dativ je gramatičko-semantička dopuna i najčešće se eksplicira.
- Podjela:
 - konstrukcije kojima se obilježava odnos neravnopravnosti
 - konstrukcije kojima se obilježava odnos ravnopravnosti

4.1. Konstrukcije s odnosom neravnopravnosti

- Mnogo zastupljeniji i semantički slojevitiji.
- Tri semantička podtipa – relacija iz perspektive N:
 - konstrukcije nadređivanja
 - konstrukcije podređivanja
 - konstrukcije podvrgavanja

4.1.1. Konstrukcije nadređivanja

- N (prototip. +ljudsko) zauzima nadređeni, povlašteni, povoljniji položaj u odnosu na D (prototip. +ljudsko).

- Konstrukcija je rijetka: *predsjedavati, zapovijedati, naređivati, suditi, presuditi:*

***Ministroma** predsjedava premijer.*

*Želja mu je zapovijedati **vojsci**.*

*Ne sudi **ljudima** da ne bi bio suđen.*

- Uočljiva semantička veza s posesivnošću:

*Premijer je predsjednik **ministroma/ ministara**.*

*Želja mu je da bude zapovjednik **vojsci/ vojske**.*

*Ne budi sudija **ljudima/ ljudi**.*

Razlog slabe zastupljenosti može biti konkurencija instrumentala: *Zapovijedao je **vojskom**.*

- *suditi kome* vs. *suditi koga*

*Sudi **mu**/ *ga/ *o njemu pravedno.* (procesualnost, ne rezultativnost)

*Sudi **ga**/ o njemu/ *mu po onom kakav je sad.* (ne procesualnost, rezultativnost)

*Osudili su **ga**/ *mu po zakonu.*

*Presudili su **mu**/ *ga po zakonu.* (transfer: Izrekli su mu presudu po zakonu).

On je osuđeni/ presuđeni ratni zločinac.

4.1.2. Konstrukcije podređivanja

- N (prototip. +ljudsko) zauzima podređeni, nepovoljniji položaj u odnosu na D (prototip. +ljudsko).
- Velik broj glagola sa semantičkom invarijantom “podrediti/ podređivati se” koji se mogu razvrstati u značenjske podskupine:
 - (1) “tražiti čiju blagonaklonost”, “izazivati/očekivati čiju pozitivnu reakciju” ili “pokazivati dobru volju prema nekome” (ob. svjesno):

moliti se, pomoliti se, umiljavati se, ulagivati se, ulizivati se, ulaskati se, dodvoriti se, nametati se, pokazivati se, nuditi se, ponuditi se, diviti se, zahvaljivati (se), izviniti se, ispričati se, opravdati se, žaliti se, požaliti se, jadati se, tužiti se, potužiti se, povjeriti se, otkriti se, ispovjediti se, javiti se (na raport), prijaviti se, najaviti se, odazvati se, očitovati se, obratiti se, utjecati se, klanjati se, nakloniti se, pokloniti se, smilovati se, odužiti se, laskati, klicati, nazdraviti, ugoditi, udovoljiti, popuštati, povlastiti, povlađivati, odobravati, titrati, odgovarati, otpozdraviti...; smiješiti se, osmjehnuti se...

- Neki glagoli iz ove skupine pripadaju glagolima komunikacije, pa konstrukcija semantički implicira verbalni transfer (DO sadržan je u značenju glagola):

X-ovati kome = govoriti X kome

moliti se kome = govoriti molitve/molbe kome

laskati kome = govoriti laskave pohvale kome

Značajan broj perifrastičnih glagolskih izraza (metafora transfera):

odati priznanje, pričiniti radost, priuštiti radost, prirediti veselje, prirediti zadovoljstvo, prirediti gostoprimstvo, učiniti čast, odati čast, odati počast, dati prednost, pridati značaj, ukazati poštovanje, odati štovanje, učiniti milost, ukazati milost, ukazati dobročinstvo, činiti dobro, željeti dobro, izraziti sućut/ saučešće...

Ako N nije agens, nego stimulus, onda je riječ o dativu iskusioca:

*Bogatstvo **mu** više ne prčinjava nikakvo zadovoljstvo.*

- Neživi dativ uz glagole emocionalnih reakcija ima istaknutije značenje stimulusa, te ga je opravdano analizirati (i) kao adverbijal uzroka:

*Radujem se **tome/ zbog toga.***

*Nasmijao se **tome/ zbog toga/ na to.***

- (2) “uvećavati učinke nečije akcije” ili “omogućiti/doprinijeti da se postigne (bolji) rezultat”:

pomoći (kome i koga), *pripomoći, koristiti, valjati* (koristiti, pomoći), *vjerovati, povjerovati, pridružiti se, priključiti se, prikloniti se, pristupiti, pogodovati, doprinijeti, pridonijeti....*

- značajan broj perifrastičnih glagolskih izraza (metafora transfera i dr.): *pružiti/ ukazati pomoć, dati/ pružiti potporu, dati/ pružiti podršku, učiniti uslugu, pružiti priliku, davati instrukcije...; priteći u pomoć, biti od koristi/ na korist, biti na/ u pomoći...*
- idiomski izrazi: *priteći u pomoć, priskočiti u pomoć, dati krila, dati vjetar u leđa, naći se pri ruci, biti pri ruci, pružiti ruku, izići u susret, dobro doći...*

4.1.3. Konstrukcije podvrgavanja

- N (prototip. +ljudsko) stavlja se na raspolaganje D (prototip. +ljudsko).
- Izdvajaju se u posebnu podvrstu i razlikuju od konstrukcija podređivanja zbog toga što se vrlo obično, a ponekad i obavezno obrazuju s neživim D.
- Glagoli sa semantičkom invarijantom “staviti se ili pasti pod vlast/ kontrolu/ potpuni utjecaj nekoga/ nečega”:

dati se, podati se, prodati se, predati se, prepustiti se, pustiti se, pokoriti se, prikloniti se, posvetiti se, okrenuti se, prilagoditi se, izložiti se, obećati se, robovati, služiti, pripadati, dopasti ..., staviti se na raspolaganje, (do)pasti šaka, pasti u ruke...

Jasna semantička veza s konstrukcijama transfera gdje je čestica *se* semantički eksponent direktnog objekta.

- Semantičke ekstenzije (neživi D):

- metonimijska (dio za cjelinu)

*Prepustio se **Božijoj volji**.*

*Moraš se prilagoditi **njegovim navikama**.*

- D su fizičke ili mentalne aktivnosti ili stanja koja preuzimaju kontrolu nad N: *predati se, prepustiti se, posvetiti se, okrenuti se, izložiti se...*

*Predao se **razmišljanju o onosvjetskom**.*

*Izložio se **opasnosti**.*

- obavezni neživi D (N je smješten u okvir djelovanja D): *odati se, podvrgnuti se, podleći*

*Odao se **piću**.*

*Podvrgnuo se **operaciji**.*

*Podlegao je **iskušenju**.*

- Semantičke ekstenzije (neživi N)
 - poseban slučaj: statičko podvrgavanje s pomjerenim značenjem glagola *služiti* i *poslužiti* (funkcija/namjena N za D):

X služi Y-u za/da... → Y upotrebljava X za/da...

Štap mi služi da lakše hodam. Upotrebljavam štap da lakše hodam.

S neživim D (tipično dv. imenicom) adverbijal namjene:

*Ovo sredstvo služi **uništavanju/ za uništavanje** miševa.*

*Ovo sredstvo služi **vam za uništavanje/ *uništavanju** miševa.*

4.2. Konstrukcije s odnosom ravnopravnosti

- Podjela (relacija iz perspektive N):
 - konstrukcije s odnosom suprotstavljanja (konfrontacije)
 - konstrukcije s odnosom natjecanja (konkurencije)

4.2.1. Konstrukcije suprotstavljanja

- N (prototip. +ljudsko) stavlja se u odnos konfrontacije s D (prototip. +ljudsko).
- Glagoli antonimni glagolima podređivanja i podvrgavanja:

*suprotstaviti se, odupirati se, opirati se, protiviti se, usprotiviti se, svetiti se, osvetiti se, revanširati se, rugati se, narugati se, podrugivati se, izrugivati se, podsmjehivati se, podsmijavati se, podsmijevati se, zamjeriti se, oteti se, otrgnuti se, odolijevati, prkositi, protivrječiti, protusloviti, prijetiti, priprijetiti, zaprijetiti, **smetati** (kome i koga), zasmetati, odmagati, štetiti, škoditi, naškoditi, napakostiti, nauditi, dohakati, zavidjeti, pozavidjeti...*

- Perifrastični (idiomatizirani) glagolski izrazi (ob. prema shemi transfera i kvazitransfera):

donijeti nesreću/ glavobolju, nanijeti štetu/ nepravdu/ zlo/ bol/ sramotu, namjestiti zamku/ krivicu, naći krivicu/ zamjerku, stvoriti nepriliku, činiti zlo/ poteškoće, zadati bol/ udarac/ jade/ glavobolju/ strah/ teškoće, učiniti nažao, stati na put, okrenuti leđa, doći glave...

- Neki glagoli (*dosaditi, dotužiti, dojaditi, dozlogrditi*) mogu značiti i voljno (agentivno) i nevoljno (neagentivno) djelovanje N prema D, pa ovisno o tome D ima ulogu “ophođenika” ili iskusioca. Voljno djelovanje posebno se markira isticanjem trajanja radnje:

*Dosađivao **mi** je sve dok nisam pristao.* (“ophođenik”)

*Dosadile su **mi** njegove upadice.* (iskusilac)

- Česte su semantičke ekstenzije s neživim D: D je neka aktivnost, okolnosti, stanje, pravilo i sl.:

*Suprotstavili su se **okupaciji.***

*Opirali smo se **promjenama.***

- Neki glagoli suprotstavljanja to svoje značenje aktiviraju tek u kontekstu, npr. *smijati se*, *nasmijati se*, *ceriti se*, *čuditi se*, *začuditi se*, *iščuđavati se*, *skriviti*, *zgriješiti*:

*Smijali su **mu** se kako bi ga povrijedili.*

*Čudim **ti** se što tako misliš.*

- Neživi D uz glagole emocionalnih reakcija – *čuditi se*, *začuditi se*, *iščuđavati se* (a isto tako i *diviti se*) može dobiti ulogu stimulusa, ali samo ako postoji metonimijska relacija (D je ob. karakteristika ili obilježje D):

*Čudim se **toj njegovoj nesmotrenosti**.*

*Čudim se **njegovom sinu**.*

*Čudim **mu se zbog te njegove nesmotrenosti**.*

Čudim **mu se zbog njegovog sina.*

4.2.2. Konstrukcije natjecanja

- N je u odnosu konkurencije s D.
- Nema mnogo glagola:
 - natjecanje u užem smislu: *dorasti, konkurirati*
 - nalikovanje i dolikovanje: *sličiti, naličiti, nalikovati, priličiti, pristajati, stajati, spadati, odgovarati, dolikovati, pasati*
 - nalikovanje je relacija izjednačavanja N i D, gdje je samo D fiksna tačka usporedbe (dativ korespondenta):

*Marija sličí **tebi**.*

*Ona ima oči kao **ti**/ *Ti imaš oči kao **ona**.*
- Konstrukcije nisu puno razvijene, a razlog je slaba pogodnost D.

5. Konstrukcije s dativom iskusioca (doživljavača)

- U OS D odvijaju se autonomni procesi nad kojima on nema kontrolu ili, i kad djeluje, D gubi kontrolu nad onim što čini, to se odvija vlastitom dinamikom i rezultira nepredvidivim učincima, tako da je D pogođen nečim što mu se događa bez njegove volje i kontrole.
- Obrazuju se s indirektnotranzitivnim glagolima, a dativ je gramatičko-semantička dopuna.
- Također dativ iskusioca vrlo je često dopuna pridjevima (*potreban, tijesan, dalek...*) i priložima (*Teško nam je; Njemu je svejedno; Dosta mi je toga*).
- Podjela prema prirodi procesa ili stanja:
 - (1) konstrukcije nekontroliranih psihofizioloških procesa i stanja,
 - (2) konstrukcije nekontroliranih događanja
 - (3) konstrukcije nekontrolirane obavezanosti

5. 1. Konstrukcije nekontroliranih psihofizioloških procesa i stanja

- Sfera je svijesti D proširena ili je njegova sfera potencije sužena; D je pasivni promatrač onog što se događa u njegovoj sferi svijesti (Lakoff–Johnsonov model mentalne arene) i on nema obilježja slobodnog djelatnog bića. Tradicionalno se ob. analizira kao “logički subjekt”.
- Izazivač je procesa:
 - vanjski u odnosu na D, odvojen ili odvojiv od D (može se iskazati kao gramatički subjekt, uključujući i zavisnu klauzu): **izdiferencirane konstrukcije**
 - neodvojiv od D (ne može se iskazati kao gramatički subjekt, uključujući i zavisnu klauzu): **neizdiferencirane konstrukcije**

5.1.1. Izdiferencirane konstrukcije

- Neko ili nešto (N) neintencionalno uzrokuje odvijanje procesa ili uspostavljanje stanja u OS D.
- D ima obilježje +živo/ljudsko koje uključuje i metonimijska proširenja; neprototipne konstrukcije sasvim su periferne.
- N može biti i živi i neživi; kad je živi, nikad nije agens; D je pogođen time što je N tu gdje jest, što je takav kakav jest i sl., a ne time što on nešto čini.
- Prema tome i N i D su pasivni: prvi pasivni izazivač, drugi (pasivni) iskusilac.
- Podjela prema prirodi procesa ili stanja:
 - (1) emocionalni procesi i stanja
 - (2) spoznajni procesi i stanja

Emocionalni procesi i stanja

- N neintencionalno u sferi svijesti D izaziva neki psihički proces i/ili dovodi D u posebno emocionalno stanje ili raspoleženje prema D. Ti procesi i ta stanja mogu se označiti kao psihološki impulsi povezani s nagonskom stranom čovjeka.

- Obrazuju se s glagolima spontanih osjeta i osjećanja:

svidjeti se, dopasti se, osladiti se, omiliti (se), goditi, prijati, gaditi se, ogaditi se, zgaditi se, smučiti se, omrznuti, dosaditi, dojaditi, dodijati, dotužiti, dozlogrditi, smetati, zasmetati, prisjesti...

*Sviđa li **ti** se ovaj kolač?*

*I **njemu** je dosadilo da ga stalno moljakaju.*

*Ne dopada **mi** se samo slušati.*

N je ljudski, ali ne djeluje agentivno:

*U početku će nam biti lijepo, a poslije, kad **ti** dosadim, snalazit ćemo se nekako.*

- U konstrukcije EPS mogu se ubrojiti i one s glagolima *nedostajati*, *trebati* i *značiti* (+ obavezni kvantifikativni dodatak):

*Nedostaju **mu** stari prijatelji.*

*Trebaš **mi**. (impuls za potrebu dolazi od D i potreba nije kontrolirana)*

*Trebam **te**. (osjećaj potrebe rezultat je svjesnog promišljanja i kontroliran)*

*Mnogo **nam** znači vaša podrška.*

Spoznajni (kognitivni) procesi i stanja

- U sferu svijesti D preslikava se ili ulazi ono što je označeno N i u njoj se predstavlja njegovim osobnim iskustvom.
- Nekoliko semantičkih obrazaca:

- postojeći referent ulazi u sferu svijesti D kakav objektivno jest

*Prikazuje **mi** se slika u punim bojama.*

*Ukaza **mu** se na mjesecini njezino lice.*

- postojeći referent ulazi u sferu svijesti D kakav objektivno nije ili ne mora biti (glagoli subjektivne spoznaje - *činiti se, učiniti se, pričiniti se, prikazati se, izgledati, djelovati, zvučati...*)

*Ta **joj** se priča učinila poznatom.*

*Djelovao **mi** je odlučno.*

*Čini **mi** se da su smirili.*

- nepostojeći referent ulazi u sferu svijesti D kao da je postojeći (glagoli uobražavanja i subjektivnih vizija – *prividjeti se, pričuti se, prisniti se, javiti se (u snu), doći (u snu)*):

*Prividjela **mu** se neka prepreka na putu.*

*Došlo **mi** u snu da sam se obogatio.*

- u sferi svijesti D budi se nešto što je ranije postojalo, ali je bilo potisnuto, ili se u njoj autonomno pojavljuje nova spoznaja (glagoli nekontroliranog spoznajnog iskustva – *naumpasti, sinuti, naletjeti, otkriti se, objasniti se, javiti se, pasti u oči, pasti na pamet, pasti na um, sunuti u glavu, javiti se u sjećanju, doći u sjećanje, doći u svijest, doći u pamet, doći u um, doći do svijesti...*

*Zar **mu** je naumpala večera u ovo doba?*

*Odjednom **mi** se objasnilo njegovo čudno ponašanje.*

5.1.2. Neizdiferencirane konstrukcije

- Nekontrolirani psihofiziološki procesi i stanja neodvojivi su od samog D, ali on nije njihov izazivač, nego iskusi i okvir u kojem se oni odvijaju ili postoje, a stvarni izazivač (ako se takav uopće može zamisliti) ostaje nepoznat.
- Stanje je D subjektivno. Iz tog se razloga ova se konstrukcija većinom koristi pri upućivanju na govornika (*mi*); ako D nije sam govornik, obično je osoba čiju je tačku gledišta govornik usvojio.
- Dativna dopuna normalno je eksplicirana; odlikuje se najvišim stupnjem obaveznosti od svih dativnih dopuna.
- Uzrok može biti ekspliciran, ali tek kao razlog, a ne izazivač:

Žurilo mi se zbog nastave.

- Uz glagole većinom stoji čestica *se*, ali ona nije dio glagolskog leksema, već je dodata glagolskoj konstrukciji i ima funkciju indirektnog tranzitivizatora.
- Konstrukcije su bezlične i dinamičkomodalne; ta vrsta modalnosti ukazuje na to da je nužnost ili potreba u D, ali joj je izazivač nepoznat, te je prema tome neobjašnjiva.
- Impulsivnost treba razlikovati od voljnosti/željnosti:

*Spava **mi se**. vs. Ja bih spavao.*

*Spava **mi se**, ali ne želim spavati.*

*Ne spava **mi se**, ali želim spavati.*

**Ja bih spavao, ali ne želim spavati.*

Spava **mi se, ali mi se na spava.*

- Obrazuju se s najmanje dvjema potklasama semantički srodnih punoznačnih glagola:

- (1) glagoli spontanih psihofizioloških procesa i stanja

pozliti, odlahnuti/ odlaknuti, smučiti se, stužiti se, stijesniti se, razgaliti se, sažaliti se, ražaliti se, svanuti, smrknuti se, pomračiti se..., spavati + se, drijemati + se, zijevati + se...

*Pozlilo **mu** je.*

*Sažalilo **mi** se na tu djecu.*

- Preplitanje s dativom pogođenog posjednika:

*Razgalilo **mu** se u duši.*

*Razbistrilo **mi** se pred očima.*

- (2) glagoli kojima se označava raspoloženje/neraspoloženje D za neku radnju ili stanje; raznovrsni glagoli kojima se dodaje čestica *se*; centralni su glagoli zadovoljavanja tjelesnih i duševnih potreba te emocionalnih reakcija:

*Ne ostaje **nam** se ovdje dugo.*

*Zašto ne mogu ustati kad **mi** se ustaje?*

*Žurilo **joj** se da sve završi.*

*Baš **mi** se nešto plače.*

(markeri neobjašnjivog uzroka/stanja)

*Ne znam, nekako **mi** se nije ni pričalo.*

*Jednostavno **mi** se ne radi.*

*Tako **mi** se jede povrće.*

(direktnotranzitivni glagol; pasiv)

D je pasivni primalac impulsa nepoznatog izvora.

- Neizdiferencirane konstrukcije obrazuju se i s modalnim glagolima (pojačana modalnost):

moći, htjeti, prohtjeti, biti, stati, dati se, doći, dunuti...

- *moći, htjeti + se, prohtjeti se*

*Nije **mi** se moglo odustati tek tako.*

*Prohtjelo **joj** se da putuje.*

*Hoće **mu** se, može **mu** se.*

- *biti + do/G, da + biti + G/ inf./ da + prez., da + biti + N*

*Nije **mi** do šale.*

*Da **mi** je vode/ popiti vode/ da popijem vode.*

*Da **mi** je kuća (imati kuću).*

- *stati (+ do/G, za/A)*

*Nije **mu** (stalo) do tebe.*

*Nije **mi** toliko (stalo) za*

cipele.

*Stalo **mi** je (do toga) da se slažemo.*

- *dati se* (ob. *ne dati se*):

*Nije **mi** se dalo putovati.*

(nekontr. rasp.: *ne da mi se = neće mi se*)

*Htio sam joj pomoći, ali **mi** se nekako nije dalo.* (nekontr. djel. moć, "viša sila")

- *doći, dunuti, biti* (iznenadno ne-voljno stanje)

*Došlo **mi** (je) da sve ostavim i odem.*

*Eto, dunulo **im** da putuju po svijetu.*

*Bilo **mi** je da vrisnem od bijesa.*

- Konstrukcije s kopulativnim glagolima i predikativnim modalnim priložima sa značenjem fiziološkog ili psihičkog stanja.
- Označavaju trenutna, privremena stanja i raspoloženja:

vruće, toplo, hladno, studeno, zima, tijesno, mučno, muka, ružno, loše, zlo, strašno, teško, dosadno, prazno, neobično, dobro, lijepo, fino, ugodno, zabavno, blago, lahko, prijatno, svejedno, kako, isto...

*Hladno **joj** je. (vs. Hladna je.)*

*Je li **vam** ugodno ovdje?*

*Kako god, **isto** nam je.*

*Muka **mi** (je u stomaku).*

*Muči **me**?(u stomaku). (vjer. trpljenje jačeg bola i pretpostavka o specif. uzročniku)*

5. 2. Konstrukcije nekontroliranih događanja

- Neki događaj koji se na neki način tiče D predstavlja se autonomnim, zbiva se po svom vlastitom dinamizmu ostvarenja i svojim učinkom pogađa D, koji ima bitno suženu kontrolu nad svojom OS.
- Događaj može imati vršioca, uključujući i D, ali on nije planirao njegovo izvršenje ili to izvršenje nije bilo pod njegovom kontrolom (nije bilo intencionalno niti izvjesno).
- Koristi se mali broj glagola “događanja”, ali se vrsta događaja izriče dopunama tim glagolima.
- Centralne su bezlične konstrukcije, a lične se mogu smatrati izvedenim od bezličnih:

*Desilo mu se **da se pokvario auto**.*

*Desio mu se **kvar na autu**.*

- Podjela:

- (1) konstrukcije nekontroliranih postupaka (ob. na štetu D; D djeluje, ali je postupak neočekivan i/ili nepredvidiv/neizvjestan)

- obrazuju se najčešće s glagolima verbalnog ponašanja ali i drugima: *potkrasti se, oteti se, omaknuti se, izmaći (se), izletjeti...; uspjeti, poći za rukom...*

*Potkrala **ti** se krupna greška.*

*Izletjelo **mi**, šta ću.*

*Uspjelo **im** je otključati vrata.*

*Je li **vam** pošlo za rukom da odgonetnete šifru?*

- (2) konstrukcije nekontroliranih događaja (D ne djeluje ni na koji način)

- obrazuju se s glagolima *desiti se, dogoditi se, biti*

***Njemu** se više ništa ni ružno ni lijepo ne može desiti.*

*Dogodilo **mi** se da su moji dokumenti izgubljeni.*

*Šta **ti** bi odjednom?*

5. 3. Konstrukcije nekontrolirane obavezanosti

- Stanje jake deontičke obaveze D (kao “više sile”) da u budućnosti nešto čini ili ne čini.

- Podjela:

- (1) konstrukcije s modalnim glagolom *biti*

- *biti + inf.* (nužnost):

Nama je raditi. vs. *Mi moramo* raditi.

- *biti + mod. pril./im. + inf.* (modalna snaga markirana je leks. zn. priloga ili im.)

*I **meni** bi bilo potrebno da se malo odmorim.*

*Šta je neophodno znati **jednom pravniku**?*

*Obaveza **vam** je platiti račun.*

*Vrijeme **ti** je da ideš.*

- (2) konstrukcije s drugim modalnim glagolima:

ostati, preostati, predstojati, valjati, trebati

*Ne preostaje **mu** ništa drugo nego da se vrati.*

*Ostaje **nam** da čekamo.*

*Valja **mi** odmah ići.*

*Ne treba **ti** puno trošiti.*

6. Konstrukcije s alativnim dativom

- Alativ – padež objekta prema kojem je upravljena radnja (allativus < affere – prinositi).
- Upotreba posvjedočena u najstarijim slavenskim tekstovima.
- Proizveo je mnogo diskusije koja se tiče njegova razvoja i statusa danas:
 - Ivić (1983): samo uz glagole kretanja s pefiksom *pri-*
 - Gallis (1973): živa kategorija, u novije doba ugrožena prodorom *kod/G, do/G*
 - Milinković (1988): ograničen na lekseme tipa *vrata, prozor* te osobe s posebnim značenjem
 - Šarić (1999): upotrebu dativa učvršćuju živi referenti, osobe; upotreba je u suprotnosti s općim razvojnim tokovima od sintetizma ka analitizmu, razlog: oslobađanje D od prijedloga
 - Antonić (2004): nije aktivan; ostaci: *pri-*glagoli, gl. *vratiti se, razići se*, leksem *kuća*

- Podjela:
 - (1) konstrukcije s glagolima kretanja (mnogo brojnije i raznovrsnije)
 - (2) konstrukcije s glagolima upravljenosti

- Obrazuju se:
 - s intransitivnim glagolima (*prići, približiti se, otići, doći, vratiti se, okrenuti se...*)

*Prišao **mi** je.*
 - s direktnotranzitivnim glagolima (*nositi, okrenuti...*)

*Okrenuo je lice **zidu**.*

6.1. Konstrukcije s glagolima kretanja

- Glagoli fizičkoga i apstraktnog kretanja (koji su isti, osim rijetkih izuzetaka kao što su *stremiti, težiti*)
- Uključuju scenarije opće (negranične) direktivnosti. To se najbolje vidi u prototipnoj konstrukciji sa živim D koji je granična sfera kretanja, ali ne i finalna tačka:

*Idem **doktoru**.*

*Otišli su **komšiji** na sijelo.*

- Kretanje može:
 - prodirati u OS D (cilj kretanja)
 - biti upravljeno prema OS D (smjer kretanja)

6.1.1. Konstrukcije sa značenjem cilja kretanja

- Pogađa sferu utjecaja D u koju ulazi novi element.
- D je označen: ličnim zamj. (najčešće enklitikom), općim i relativnim zamjenicama te općim i vlastitim imenicama.
- Centralne su konstrukcije s glagolima koji profiliraju završetak kretanja (logička bliskost završetka i cilja); D je +ljudsko/živo:

doći, vratiti se, ući, prijeći, povratiti se, uvratiti se, svratiti (se), navratiti (se), stići, bahnuti, upasti, svrnuti, zalaziti, navrijeti, uspeti se, spustiti se, sići...

*Došao **nam** je prijatelj?*

*Zašto su dolazili baš **Ivanu**?*

***Svakom** bi upali nenajavljeni.*

*Vratio se **ženi**.*

- Glagoli s prefiksom *pri-* (najjače vezani da alativni dativ); D može biti i +živo i -živo:

prići, približiti se, primaknuti se, pristupiti, prikrasti se, privući se, pridoći, pritrčati, pritrkati, prijahati, prignuti se...

*Prišao **mi** je i pružio ruku. Prišli su **ogradi**.*

*Približio sam se **vozaču**. Ne primičite se **obali**.*

- Rjeđe su konstrukcije gdje je profiliran početak kretanja; D je +ljudsko/živo

otići, poći, zaputiti se, uputiti se, oputovati, krenuti, okrenuti, pohitati, pojuriti, poletjeti, pobjeći, odbjeći...

*Kako bi bilo da **im** odemo danas?*

*Nagovorio sam ga da pođe **liječniku**.*

- Alativni dativ cilja kretanja dolazi (rjeđe) i uz nekoliko glagola koji ne profiliraju ni završetak ni početak kretanja; D je +ljudsko/živo:

ići, žuriti, požuriti, hitati...

*Iz ovih stopa idi **njoj**.*

*Požurio je **šefu** da se požali.*

- Nепrototipne konstrukcije s neživim D vrlo rijetke i uglavnom moguće samo s referentima koji se metonimijski povezuju sa živim D: *porodica, obitelj, rod, kuća*

*Vratila se **porodici/ obitelji/ svome rodu.***

- Leksem *kući* uglavnom se adverbalizirao (*Cijeli sam dan bio **kući***):

*Došao/ otišao/ išao je **kući.***

*Hajde **kući!***

*Vratili su se **kućama!***

- Slično i *dom*, ali mnogo rjeđe i većinom u množini:

*Vojnici su se vratili **domovima.***

*Idi svome **domu.***

- Apstraktno kretanje: *težiti, hrliti*:

Čemu težim?

*Nada se ponekad izmiče kad joj **hrlimo?***

- Ostali slučajevi “personificiranja” neživih D (većinom lokacija), prije svega uz glagol *vratiti se*, uglavnom su obilježeni (najčešće kao jedinice poetskog stila):

*Vratio se **svome gradu.***

*?Došao je **našem stolu.***

6.1.2. Konstrukcije sa značenjem smjera kretanja

- Usmjerenost kretanja prema OS D bez implikacije da će prodrijeti u nju.
- Prototip: N (+živo), D (-živo). Neživost D označava ih kao konstrukcije smjera.
- U savremenom su jeziku iznimno rijetke, a umjesto njih koristi se *prema/D* i rijetko *ka/D*.
U starijim izvorima najčešći su glagoli *poći*, *poletjeti*, *potrčati*, *krenuti*, a leksemi: *kuća*, *vrata*, *prozor*, *naseljeno mjesto*, *zemlja*, *obala*...

*Vidjeli smo kako jure **kući**.*

*Potrčala je **vratima**.*

*Hitamo **obali**.*

6.2. Konstrukcije s glagolima upravljenosti

- Zauzimanje fizičkog položaja jednog entiteta u pravcu drugog entiteta okretanjem (s intranzitivnim glagolima) ili postavljanjem (s tranzitivnim glagolima).
- Prototip: N (+živo), D (+/-živo, +konkretno)
- Vrlo su rijetke u savremenom jeziku, pogotovo s neživim D; koristi se *prema/D, k/D*:
- Glagoli: *okrenuti se, okrenuti, spustiti, oboriti, podići*

*On se okrenu **policajcu** i nasmija se.*

*Okrenuo se **zidu**.*

***Neprijatelju** nikad ne okreći leđa.*

*Spusti pogled **zemlji**.*

- Relacija dativa cilja kretanja prema odgovarajućim prijedložno-padežnim izrazima
- Kad je ljudsko biće prostorna tačka u blizini koje će se okončati kretanje nekog drugog bića ili predmeta, glavni je fokus na tome kako to utječe na to ljudsko biće, a ne na krajnjoj prostornoj tački (orijentiru) koja je kretanjem dostignuta.

*Otišao sam **direktoru**.* (pogođenost je obilježena gramatički)

- U osnovi ista situacija može biti predstavljena tako da u fokusu bude upravo taj prostor, ali da se on eksplicitno ne obilježava, nego da se na njega metonimijski upućuje navođenjem osobe koja je njime okružena. Tada ta osoba postaje prostorni orijentir:

*Otišao sam **kod direktora**.* (pogođenost je rezultat pragmatičkog zaključka)

- Razlozi nestajanja besprijedložnog alativnog dativa:
 - opći razvoj od sintetizma ka analitizmu
 - opće razvojne tendencije ka “objektivizaciji” iskaza
 - sužavanje polja upotrebe dativa (gubljenje perifernih upotreba)
 - čvrsta pozicija prijedložnog dativa za obilježavanje smjera (s prijedlozima *prema* i *k*) i vrlo slaba pozicija odgovarajuće dativne prijedložne konstrukcije s prijedlogom *k* za obilježavanje cilja – kao protivteže
 - veća semantička i funkcionalna sposobnost genitiva s prijedlogom *do* u poređenju s dativom (ograničeno zadržavanje; *doprijeti*, *dosegnuti*).

Sintaksički status alativnog dativa

- Adverbijal prostora koji se više ili manje prepliće s kontekstualnom dopunom:

- cilj kretanja

Otišao je doktoru/ kod doktora/ do doktora.

Vratio se roditeljima/ ?kod roditelja.

*Dođi kod moje zgrade/ *mojoj zgradi.*

Gdje/ kome/ kod/do koga je otišao?

Gdje/ ?kod koga se vratio?

*Gdje/ *čemu?*

- smjer kretanja i upravljenost

Potrčala je vratima/ prema/ka vratima.

Okrenuo se zidu/ prema/ka zidu.

*Kamo/ *čemu je potrčala?*

*Kamo/ *čemu se okrenuo?*

- uz glagole kretanja s prefiksom *pri-*

*Prišao je **policajcu**.*

*Prišao je **obali**.*

*Pridite **ovamo**.*

*?Gledali smo kako se prikradaju **do dvorišta**.*

- Dopuna:

- uz glagole apstraktnog kretanja *stremiti, težiti, hrliti* (dativ “ophođenika”)

7. Dativ s prijedlogom *prema*

- Dativ “ophođenika” obrazovan metaforičkom ekstenzijom alativnog dativa.
- U konstrukciji dolaze:
 - glagoli oslabljena značenja koji znače zauzimanja i očitovanja odnosa ili stava; potrebna je adverbijalna dopuna koja precizira specifičnu vrstu odnosa:

vladati se, držati se, ponijeti se, ponašati se, odnositi se, postupiti

Vladali su se okrutno prema nama.

Drži se rezervirano prema strancima.

- punoznačni glagoli koji označavaju specifičnu vrstu odnosa:

griješiti, zgriješiti, pogriješiti, ogriješiti se, učiniti/počiniti grijeh

*Puno griješiš **prema njoj**.*

*Oni su se sami **prema sebi** ogriješili.*

- perifrastični gl. izrazi s glagolima *osjećati, imati, poznavati, pokazivati, iskazivati*

*Osjećam ljubav **prema tebi**.*

*Svaki čovjek ima trun zavisti **prema drugome**.*

*Ne poznajem nikakvih obzira **prema njemu**.*

*Pokazuje prezir **prema političarima**.*